

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på
www.tekniskkulturarv.dk/about

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

DEN NYE TID

FOREDRAG

HOLDT I HANDELS- OG KONTORISTFORENINGEN,
KØBENHAVN, DEN 24. APRIL 1918

AF

J. F. MYHRE

DIREKTØR FOR
THE BALTIC AND WHITE SEA CONFERENCE

KØBENHAVN

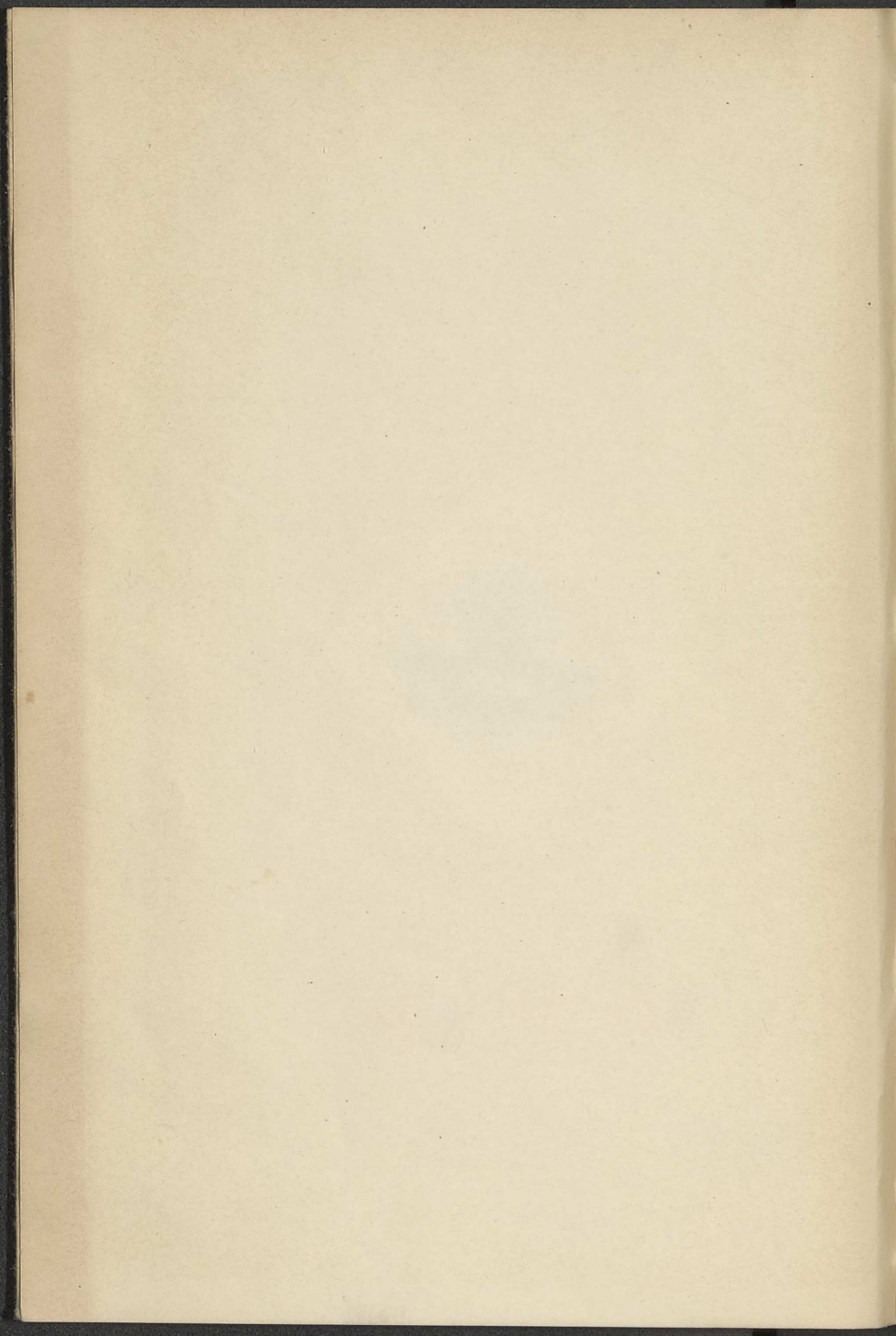
FR. G. KNUDTZONS BOGTRYKKERI
(INDEHAVER: OSCAR ENEVOLDSEN)

30 Myhr

1918.

DEN NYE TID

FOREDRAG

HOLDT I HANDELS- OG KONTORISTFORENINGEN,
KØBENHAVN, DEN 24. APRIL 1918

AF

J. F. MYHRE

DIREKTØR FOR

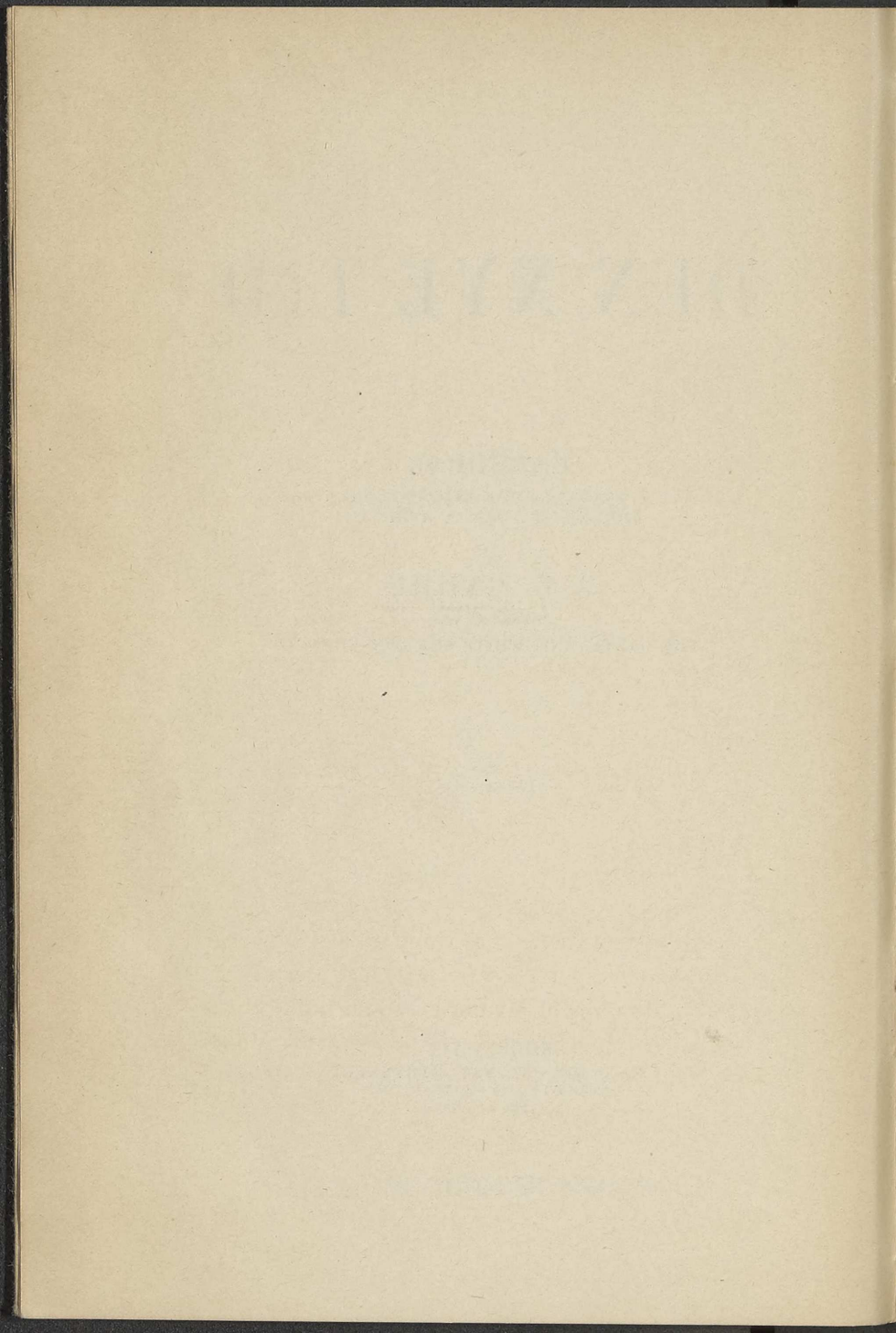
THE BALTIC AND WHITE SEA CONFERENCE

KØBENHAVN

FR. G. KNUDTZONS BOGTRYKKERI
(INDEHAVER: OSCAR ENEVOLDSEN)

— 1133 — 1918 —

DANMARKS TEKNISKE BIBLIOTEK

N^{AAR} jeg har valgt »Den nye Tid« som Emne for mit Foredrag, vil jeg straks forudskikke den Bemærkning, at det ikke vil gøre Fordring paa at løse nogle af Fremtidens mange Problemer. Hensigten med disse Betragtninger er blot at kaste et Søgelys udover den nye Tid.

I det Foredrag, jeg holdt for vel et Aar siden om »Det internationale Samkvem og Skibsfarten efter Krigen«, udtalte jeg blandt andet, at vi staar foran en Verdensomvæltning, som vil gribe ind i alle de Forhold, der eksisterede før Krigen, og som vil indvarsle en ny Tid for Menneskeheden.

•

Men kan vi ikke allerede nu sige, at denne Verdensomvæltning er begyndt? Begyndte den ikke allerede ved Verdenskrigens Udbrud, da alle de Millioner af Mennesker, som hidtil havde levet i Fred og Ro, paa en skaanselsløs Maade blev trukket ned i Krigens store Malstrøm?

Og hvori bestaar denne Verdensomvæltning? Eller rettere, hvor er den foregaaet? Rundt omkring os — derude, herhjemme, vil der maaske svares. Men, hvis vi gransker nøjere, vil vi kanske finde, at den største Verdensomvæltning er foregaaet i Menneskenes Indre. Se — vore Idealiser om Menneskehedens ophøjede Egenskaber ligger som omstyrtede Billedstøtter i vort Indre. De frodige Marker med Frugten af Aarhundreders Kultur er blevet til øde Sandørkener. Verden er syg. Og vort Indre er en Refleks af denne Verden. Vor Sjæl har indsuget Næring af al denne Jammer og ser nu Livet under en anden Synsvinkel. Dette er den store Verdensomvæltning. Lad os illustrere dette med et Eksempel. Naar vi efter mange Aars Forløb genser det Sted, hvor vi færdedes som Børn, forekommer det os ganske anderledes, end da vi forlod det. Nu synes vi, at Huset og Værelserne er mindre, Omgivelserne er ikke de samme, Billedet, saaledes som det levede i vor Bevidsthed, er forandret. Hvorfor? Faktisk er der maaske ikke sket nogen Forandring, hverken med Huset eller Værelserne. Men vort Indre er blevet paavirket af de Indtryk, som vi har faaet fra de Omgivelser, hvori vi færdedes i alle disse Aar. Og paa denne Maade fremstaar der for os en Slags

Forestilling om, at der er sket en Forandring paa dette Sted, medens denne faktisk er foregaaet i vort Indre.

Saaledes ogsaa med den saakaldte Verdensomvæltning. Vi indbilder os kanske, at denne Verdensomvæltning er som et nyt Landskab, vi kan beskue paa Afstand gennem en Kikkert. Men vi glemmer blot, at dette Landskab er i vor umiddelbare Nærhed, og at vi ser paa det med andre Øjne. Og hvorfor? Fordi vi har gennemgaaet en indre Forvandlingsproces, som umiddelbart overføres paa den Verden, som omgiver os, og som den nye Tid har skabt. Med andre Ord, vi har alle været medvirkende til Omvæltningen. Om ikke direkte, saa indirekte. Thi vi er alle Medlemmer af det store Verdenssamfund og er saaledes mere eller mindre delagtige i dettes Udvikling. Det er denne vor Delagtighed i Samfundets Udvikling, som skaber Omvæltningen baade i vore indre og ydre Forhold. Den store Forandring i vore Livsanskuelser og Livsvilkaar er Frugten af vor egen Udvikling, som sætter sit Præg paa vort daglige Liv og vore Omgivelser. Uden at vi selv nøjagtigt kan betegne Tidspunktet, er vi efterhaanden gledet ind i en ny Tidsalder, hvis Historie begyndte med Verdenskrigens Udbrud. Nogle af os er

modvillige, vil holde paa *status quo*, paa den gamle, gode Tid; andre, og kanske de fleste, iler med nervøse Skridt henimod den nye Tid, som de tror skal skaffe Menneskeheden Lykke og bedre Vilkaar. Men med eller imod vor gode Vilje tvinges vi alle ind under den ubønhørlige Lov, som kaldes Evolutionens Lov. Den har eksisteret fra Verdens Oprindelse, og ingen Magt vil formaa at standse den. Og imedens dannes Menneskenes Historie. Vi kender den, som den ligger bag os. Og vi deler den i Afsnit, som kaldes Oldtid, Middelalder og Nutid. Men naar en Gang vor Tid skal tages op til Forskning, vil visselig Verdenskrigen danne det store Skillemærke mellem to Tidsaldre paa en langt skarpere Maade end de vilkaarlige Grænser, som er trukket op mellem Oldtid og Middelalder, mellem Middelalder og Nutid. Vi erfarer det allerede nu til dagligdags i vore nye Livsvilkaar med dertil hørende Dyrtid og Rationering.

Vor Tidsregning er inddelt i to Afsnit, som betegnes med: »Før og efter Krigen«. Og med Rette. Thi hele vor Tilværelse er nu indrettet efter nye Leveregler. Det, som vi før Krigen nød i Overflod af, Levnedsmidler og andre Livets Goder, er en Saga blot. Det hører Historien til — før Krigen. Hvad vi den Gang

vilde have betragtet som en Umulighed eller en ubarmhertig Indgriben i vort personlige Behov, tager vi som en naturlig Selvfølge. Det personlige Hensyn maa nu vige Pladsen for Hensynet til Samfundet. Det er nu Staten og ikke Individerne, som bestemmer over Folkenes Ernæring og Fornødenheder. Naar den rige Mand før kunde faa alt for sine Penge, maa han nu fremvise sine Ernæringskort. Der er ingen Forskel paa fattig og rig i den Henseende. Det er Nivelleringsens Proces, som arbejder i raskt Tempo henimod Samfundets Demokratisering. Hvad politiske Drømmere ikke har formaaet, det udretter nu selve Samfundsorganisationen af Naturnødvendighed. Og det kan være en gavnlig Reform. Hvor vi før ødslet med vort daglige Brød og andre Levnedsmidler, maa vi nu være sparsommelige. For at tage et Eksempel. Hvor vi før tillod os den Luksus at købe en hel Skinke, maa vi nu tage til Takke med den Part, som Myndighederne foreskriver os, for ikke at tale om de mange Ting, som vi slet ikke kan faa. Og medens vi før med en Haandbevægelse disponerede over et Automobil paa ethvert Gadehjørne til alle Døgnet Tider, maa vi nu tage til Takke med en forhistorisk Droske, en Sporvogn eller — Apostlenes

Heste. Og hvorved Gadernes Fysiognomi minder om vore Forfædres Dage.

Eller om vi ser paa Rejselivet. Er ikke dette en hel Revolution for sig? Blot for at tale om en liden Udflugt til et af vore Nabolande. Medens vi før kunde pakke vor Kuffert fuld af alskens Ting og uantastet betræde Frændelandets Grund, er vi nu som Følge af de mange Eksport- og Importforbud og Pastvang sat i Klasse med Smuglere og Spioner — en ikke behagelig Nivellering — som gør, at Rejselivet har ophørt at blive en Rekreation. Og alligevel er Rejse- trafikken større end nogensinde. Menneskene har jo let ved at indordne sig under nye Forhold. Det er denne Menneskenes ejendommelige Tillemplingsevne, som har sit Udspring i Selvopholdelsesdriften, der sætter dem i Stand til at underordne sig Nødvendighedens Love. Og det ejendommeligste er, at vi selv ikke har den akute Fornemmelse af den store Forandring, som er foregaaet paa nær sagt alle Omraader. Grunden maa vel søges deri, at vi er gaaet fra den ene Overgang til den anden, saaledes at vi næsten umærkeligt er gledet over fra Overflod og Luksus til den nuværende Tilstand. Samtidig som vi maa bøje os under Dyrtidens knugende Haand, rigtignok under stadigt Akkompagnement af Jeri-

miader over de høje Priser, følger vi os ind under de nye Livsformer og er blevet et blindt Redskab i de faa Mænds Hænder, som leder hele vor Samfundsorganisation. Uden denne Ordning vilde vi idag være uden det nødvendige til Livets Ophold. I denne Forbindelse fortjener Danmark en særlig Anerkendelse fordi vi er sluppet saa heldigt gennem Vanskelighederne. Det kan vel siges, at Danmark er relativt bedst stillet af de neutrale Lande i materiel Henseende.

Men omend vi nu kan glæde os over denne Statens Omsorg for os, kan det vel være, at, hvis den fortsættes efter Krigen, den da vil vise sig at blive af tvivlsom Gavn, forsaavidt som den permanente Omsorg kan udvikle sig til at blive en ubehagelig Indgriben i den personlige Frihed og det private Initiativ.

Jeg har netop paavist, hvorledes vi Mennesker kan finde os tilrette under Nødvendighedens Love. Vi kender det gamle Ordsprog: »Nød lærer nøgen Kvinde at spinde«. Aldrig har vel disse Ord været saa sande som under denne Krig. Medens vore Næringsmidler og andre Nødvendighedsartikler efterhaanden er sluppet op, har Menneskene ogsaa udfoldet en Opfindelsesevne, som maa vække Naturgudernes Beundring. Hvor vi før levede af Markens Grøde og naturlige

Hjælpekilder, er vi nu henvist til Surrogater frembragt ved Hjælp af Menneskenes Snille og Opfindsomhed. Blot for at nævne vort daglige Brød, som nu fremstilles af de forskellige Substanser lige fra Kartofler — indtil Bark — som i de gamle Birkebeiners Tid. Som bekendt lider vore Husdyr ogsaa Mangel paa Foderstoffer. Her har ligeledes Opfindsomheden spillet ind, idet man nu fremstiller et udmærket Foderstof af Cellulose. Det har vist sig, at dette Surrogat har en høj Foderværdi. I Sverrig foregaar der nu en betydelig Fabrikation af dette Stof.

Tager vi saa vore øvrige Nærings- og Nødvendighedsartikler, vil vi finde, at der snart sagt ikke er en Ting, medmindre den er erstattet af et eller andet Surrogat. F. Eks. Kaffe, der bl. a. fremstilles af Løvetand, Egenødder, brændt Rug og Rødbeder. Og The af mange forskellige Blade, f. Eks. Jordbær-, Hindbær- og Brombærblade. Af Tang og Cellulose fremstilles Sprit, som erstatter Benzin og Petroleum. Carbid er ogsaa blevet et vigtigt Surrogat for Petroleum. Nelder er blevet en nyttig Plante til Fremstilling af Tøj. Til Afhjælpning af Brændselsmangelen er Tørv og Trækul kommet til at spille en betydelig Rolle. Papir, i alt Fald gammelt Papir, som før var en lidet paaskønnet Artikel, bruges nu,

særligt i Tyskland, til Fremstilling af de utroligste Ting: f. Eks. til hvide Straahatte, Støvle- og Skobaand, Dametasker, Kravetøj, Sejlgarn, Støvlesaaler, Gardiner, Kjoler, Forklæder, Børnedragter etc. etc. I Stedet for Gummi findes der ligeledes utallige Surrogater. Pibetobak fremstilles af Urter; Sæbe af en Pimpstensblanding o. s. v. I denne Forbindelse fortjener en i disse Dage i Christiania afholdt Surrogat Udstilling særlig Opmærksomhed. I denne deltager ikke mindre end 250 Udstillere, særlig paa det kemiske, tekstile og Jernindustriens Omraade. Her findes bl. a. Tøjer, Maatter, Tovværk af Papirmasse, Kurvemøblementer af Papir, Galoscher af et Gummi-surrogat, Hvalfedt, Cellulose-Kiks og Renmosfladbrød. Dernæst en Udstilling af andre Surrogater for Artikler, som man før fik fra Tyskland, England, Amerika og Rusland — altsammen frembragt under Nødvendighedens Love for at gøre sig uafhængig af Udlandet. Alt dette viser Menneskenes vidunderlige Opfindsomhed og Tillempningsevne.

Men der er en anden Side af vor Tillempningsevne, som er mindre tiltalende, og som jeg vil betegne som en Slags Afstumpningsevne. Den er Reversen af Medaljen. Jeg hentyder til den menneskelige Aands gradvis tiltagende Slaphed

og Ligegyldighed ligeoverfor de Masse-mord, som foregaar rundt omkring os, paa Slagmarken, i Luften og paa Havet. Vi kender jo nu Slagordet: Krig er Krig. Og vi er vant til, at Millioner af Mennesker slagtes ned ved Hjælp af alle de Mordvaaben, som den moderne Krigsteknik har opfundet. Men ikke nok hermed. Vi erindrer alle, hvorledes vi blev baade opskræmte og oprørte, da de første Ofre faldt for den skaanselsløse Luft- og Undervandskrig mod værgeløse Mænd, Kvinder og Børn. Vi følte, hvorledes Blodet kogte i vore Aarer, og vi strakte uvilkaarligt vore medlidende Hænder henimod disse ulykkelige Mennesker. Vore Hjerter blødte af Harme og Sorg. Og nu? Naar vi læser om disse Mord, tager vi dem som Dagens Kost, og de gør ikke større Indtryk paa os end de øvrige daglige Begivenheder. Mange af os er endog blevne saa ligegyldige, at vi overhovedet ikke læser Beretningerne, men blot kaster et flygtigt Blik paa Overskriften. Hvad betyder dette? Man kan muligens sige, at vi er blevne hærdede i vore Følelser, men er det ikke nærmest vor Aand, som er bleven sløvet. Vore Begreber om den grusomme Krigsførsel er blevne afstumpede. Og heri ligger en sørgelig Selverkendelse af det lave Kulturniveau, hvortil vi nu er naaet.

Denne Selverkendelse fik sit første prægnante Udtryk, da Menneskenes onde Magter slap Krigsdjævelen løs for snart 4 Aar siden. Da blev Viserne paa Kulturens Ur med et Ryk skruet Aarhundreder tilbage. Det var det brutale Princip, at Magt er Ret, som tændte Luntten til Verdensbranden, medens Voldgiften led sit største Skibbrud. Alt det, som Fredsbevægelsen havde bygget op i alle disse Aar for at skabe Forstaaelse mellem Nationerne, blev kuldkastet i Løbet af nogle Dage. Den gamle Adam i Mennesket vil ikke dø. Historien gentager sig fra Verdens Oprindelse. Hvis vi tænker os, at vor Klodes Befolkning blev reduceret til to Mennesker, som delte Verden mellem sig, vilde der sikkert opstaa Strid mellem disse to, fordi den ene vilde paa-staa, at den anden besad en større Part. Det ligger til den menneskelige Natur at slaas. Det er desværre en Egenskab, som vi har fælles med Dyrene. Den stærkere vil berige sig paa Bekostning af den svagere. Magt er Ret. Det var, som sagt, denne brutale Lære, som satte Europa i Brand. Men det, som til en Begyndelse var en Krig om Land- og Magtomraade, har efterhaanden udviklet sig til at blive en Kamp om nye Livssyn i Menneskehedens Historie. Det, som først var en Kamp mellem Sol-

dater, er blevet en Folkenes Krig om andre Værdier, med nye Maal for Millioner af Mennesker. Ved Fronterne staar Mænd og bag disse Kvinder og Børn. Der kæmpes nu om en ny Verdensanskuelse, som skal bestemme Menneskenes Udvikling for de kommende Slægter i politisk, social og økonomisk Henseende. Denne Krig vil danne Afslutningen paa en Tidsalder, der var moden til Aareladning, og vil indvarsle en ny Tid, som fødes under store Smerter.

Dette ser vi, hvorhen vort Blik vender sig. Det er Samfundsorganismen, som knager i sine Sammenføjninger. Vi ser det tydeligt mod Øst, hvor Forraadningsprocessen er i fuld Gang. Det er Samfundsopløsningen i dens krasseste Form. Vi ser det ogsaa rundt omkring os. Socialismen og Arbejderbevægelsen i den fredelige Form, som er foreskrevet efter Udviklingens Lov, viger mere og mere Pladsen for den syndikalistiske Bevægelse, hvis Formaal er at omstyrte Samfundet med Vold og Magt ved den saakaldte direkte Aktion, saaledes som det nu aabenlyst proklameres af det nydannede Arbejderparti i Norge. Ingen Forhandling, ingen Pardon, Ejendomsretten ophæves, Myndighederne afskaffes — væk med Parlamentarismen — alt skal rives omkuld. Her gælder ogsaa Magt er Ret. Det saa man bedst,

da Bolschevikerne i Petrograd jog den konstituerende Forsamling fra hinanden med Bajonetterne paa Trods af at de var i Minoritet. Her har man Parodien paa Folkets Frihed. Det er den sociale Revolution, som hæver Hovedet. Krigen er dens Aarsag. Hvad Freden ellers havde formaaet at udrette ad den normale Udviklings Vej er nu forrykket ved Krigens brutale Indblanding. Hele Europa var gennemsyret af den Lære, der blev forkyndt af Socialdemokratiet. Desværre led den sit store Nederlag ved Krigens Udbrud, da den ikke kunde afværge Krigen, som den altid har bekæmpet.

Med denne Erfaring i frisk Minde tør vi ikke hengive os til Illusioner for den kommende Verdensfred. Allerede nu er der store Planer om et Verdenssamfund af Nationer, hvis første Formaal skal være at danne en Fredsliga. Men det hele vil blive til Luftkasteller, hvis et enkelt Parti skal forsøge at gennemføre Programmet. Det maa tilslut blive som en Verdensreligion, der gaar ind i Folkenes Bevidsthed uden Hensyn til politisk, socialt eller økonomisk Standpunkt. Ikke en Religion, der sammenblandes med en misforstaaet Fædrelandskærlighed, og som tager Vorherre til Indtægt for Vold mod andre Nationer, men en Religion, hvis Lære er

Kærlighed til vore Medmennesker, uanset Race eller Nation. Der maa finde en Udsoning Sted mellem den Mangfoldighed af Anskuelser og Interesser, som hidtil har tørnet sammen, og hvis Kulmination er Krig. Det er den indre Udviklings Proces hos Folkene selv, som maa frembringe det uimodstaaelige Tryk udad mod international Ufred. Da vil det første solide Bolværk være dannet til Sikring af Verdensfreden.

Ingen af os ved, naar den længe eftertragtede Fred kommer. Men selv naar Krigen formelt afsluttes med Fjendtlighedernes Ophør og Fredstraktatens Undertegnelse, maa vi ikke hengive os til den Tro, at Krigen dermed er skrinlagt, og at et nyt Fredens Eventyrland vil op-rulles for vore Øjne. Vi maa være forberedt paa en lang og svær Overgangens Tid. Ja, vi kan vel sige, at vi, der tilhører den ældre Generation, aldrig vil forvinde Krigens Følger. Vi vil ikke opleve Genoprettelsen af de normale Forhold før Krigen, som f. Eks. lettere Arbejde, billigere Levemaade og den ubegrænsede personlige Bevægelsesfrihed. Det frygteligste ved denne Krig er jo dens Langvarighed, saaledes at en Tilbagevenden til normale Tider vil kræve mange Aar. Vi er snart blevne vant til at se paa Livet under

en unormal Synsvinkel. Saa langt kan vi komme med vor Tillem্পningsevne.

Vi maa altsaa være klar over, at Genoprettelsen af det udmattede Folkelegeme vil gaa langsomt for sig. Hvis Krigen slutter iaar, maa vi regne med, at mindst 10 Millioner Mennesker er dræbt eller lemlæstet, og at omtrent 5 Millioner vender tilbage fra Fangenskab. Vi maa endvidere regne med, at ca. 60 Millioner Mennesker i disse Krigens Aar har været fjernet fra Produktionen, og at ca. 45 Millioner Individer har været beskæftiget i Krigsværkstederne til Fremstilling af Kanoner, Krudt, Granater etc., som altsammen forsvinder i Kampen. Raastofbeholdningerne tømmes, og imedens tappes den fredelige Industri for sine nødvendigste Produkter. Jorden forsømmes og forarmes. For ikke at tale om de uoverskuelige Tab, som direkte foraarsages af Krigens Hærgninger.

Naar man gør sig disse Forhold klart, vil man forstaa, hvorfor Europa, ja hele Verden, tynges under Hungersnødens og Dyrtidens Aag. Det er den fredelige Arbejdskraft, som er taget fra os til Menneskenes Ødelæggelse. Dette Tab af Mennesker betyder en Reduktion af den aarlige Verdensproduktion, som er værdsat til omtrent 15 Milliarder. Hertil kommer endnu

de uerstattelige Tab af ødelagte Landstrækninger, Ejendomme, Kunstskatte, Raastoffer, Varer, Skibe etc. Hvad Tabet betyder for den aandelige Produktion kan overhovedet ikke værdsættes. Europas Krigsomkostninger vil kanske beløbe sig til mellem 4 à 500 Milliarder, repræsenterende omtrent Amerikas Nationalformue.

Efter denne vældige Blodtapning vil Europa stige frem af Krigens Kaos som et udpint Medlem af Verdenssamfundet. Og den værste Tid vil blive den, som følger umiddelbart efter Krigen, da Krigskontoen skal afvikles. Det bliver en Overgangsperiode, som allerede nu forberedes i de store krigsførende Lande. Her har man oprettet særlige Ministerier og Institutioner med det Formaal at tilrettelægge de kommende Fredstilstande efter den Erfaring, man har høstet under Krigen. Det er den fremsynte Handelspolitik, som vil sikre sig Førsteretten til den internationale Konkurrence efter Krigen. Hvad man ikke vandt ved Sværdet, skal nu sikres paa det økonomiske Omraade.

Det bliver med andre Ord en økonomisk Krig. Selv de neutrale Lande forbereder sig paa den og indretter sig derefter. Det hele kan sammenfattes i en kæmpemæssig Bevægelse i de forskellige Lande, der gaar ud paa Sammenslutning

af kommercielle Foretagender og en Koncentration af industrielle Kræfter. Som et slaaende Eksempel paa Sammenslutningsbevægelsen kan bl. a. nævnes de mange Dampskibsselskaber i England, som har slaaet sig sammen, idet 5 store Selskaber nu kontrollerer 40 % af hele den britiske Tonnage. Privat Virksomhed og Foretagsomhed vil gaa mere og mere op i store Syndikater, der vil møde op til den kommende Kappelstrid. Der vil skabes nye Vilkaar for Verdenshandelen. Det vil blive et Efterspil fra Krigen, forsaavidt som Organisationsevnen vil komme til at spille en dominerende Rolle. Jeg har netop nævnt den økonomiske Krig. I et tidligere Foredrag berørte jeg den Bevægelse, som gjorde sig gældende i de allierede Lande, hvis Formaal var at tage beskyttende og tildels aggressive Forholdsregler i kommerciel Henseende mod Centralmagterne. Og jeg paaviste, hvorledes Meningerne var delte om dette Spørgsmaal, særlig da om den aggressive Handelspolitik. Der synes nu at være indtraadt en almindelig Stemning for at opgive Tanken om en saadan Fremgangsmaade, idet man mener, at den kan komme til at virke som et tveægget Sværd. Dette kom tydeligt til Orde i en Debat, som nylig blev holdt i det franske Senat, og hvor Handelsministeren udtalte:

»Der kan ikke være Tale om at skabe en aggressiv og eksklusiv Linie, som for evigt vil holde Konflikten gaaende«. Præsident *Wilson* har jo ogsaa udtalt sig i samme Retning. Man synes altsaa at være kommet til det fornuftige Resultat, at det ikke kan nytte at dæmme op for den internationale Udveksling af Varer, uden at dette sker paa Bekostning af egne Interesser. Det ene Land er afhængig af det andet i mere eller mindre Grad. Hvis denne Sandhed indrømmes, tør man altsaa vente, at den kommende økonomiske Krig ikke vil blive ført med de skarpe Vaaben, som en aggressiv eller eksklusiv Handelspolitik medfører.

Ligesom Handelen vil Skibsfarten blive præget af den nye Tid. Dette Emne blev forøvrigt behandlet i det Foredrag, som jeg holdt i Begyndelsen af forrige Aar. Imidlertid har Forholdene siden den Tid frembragt nye Momenter, som her kan have sin Interesse. Særlig fortjener Undervandskrigens Virkninger paa Verdensflaaden Opmærksomhed. Dette er jo et alvorligt Spørgsmaal, som berører vore mest vitale Interesser, da Skibsfarten jo skal befordre Handelssamkvemmet og forsaavidt vore Tilførsler. Ved Krigens Udbrud var Verdenstonnagen anslaaet til ca. 44 Millioner Tons Brutto. Ifølge tysk Opgave

er der siden Krigens Begyndelse til 31. Januar 1918 sænket ca. 15 Millioner Tons Brutto. Dette er altsaa rene Tab uden Hensyn til Tilvækst. Antallet af de sænkede Skibe i 1917 var ca. 3000. Imidlertid er, som bekendt, Nybygning af Tonnage, særlig i Amerika, gaaet frem med saadanne Kæmpeskridt, at disse Tab i ganske betydelig Grad er forringet. Saaledes opgives fra engelsk Side, at *Nettotabet*, (d. v. s. med Fra-
drag af Nybygninger og Erhvervelser) af Verdensflaaden (eksklusiv Centralmagternes Tonnage), altsaa ca. 33 Millioner Tons, fra Krigens Begyndelse til 31. December 1917 andrager ca. $2\frac{1}{2}$ Million Tons Brutto. Procenttallet paa Nettotabet af engelsk Tonnage alene opgives til 20 %, eller en Femtedel af Englands Flaade, medens den næststørste Tabsprocent falder paa Norge med 18 % Netto (Bruttotab ca. 40 %). Bruttotabet for Danmark repræsenterer ca. $24\frac{1}{2}$ % og for Sverrig ca. 16 % af de respektive Handelsflaader. Naar man tager i Betragtning den nybyggede Tonnage, tør man vel anslaa Nettotabet, fordelt paa Verdens-tonnagen ved Udgangen af 1917, til ca. 10 %. Dog kan man antage, at den stærkt forøgede Produktionsevne vil bringe Tonnagen op i den Højde, den var før Krigen, i alt Fald et Par Aars Tid

efter Fredsslutningen. Dette naturligvis under Forudsætning af at der ikke sker nogen Forøgelse af Tabene fremover. Tværtimod maa man vel hellere regne med, at Tabsprocenten gradvis vil gaa ned.

Med Hensyn til den forøgede Produktions-
evne er der paa Skibsbygningens Omraade fore-
gaaet en Revolution, som er af den største Inter-
esse. I mit nysnævnte Foredrag omtalte jeg som
en Mærkelighed, at der i England kunde bygges
Lastebaade — af den saakaldte Standardtype —
paa 14 Dage, medens fuldt færdige Maskiner til
en 7500 Tons Damper kunde leveres paa en Uge.
Men nu er denne Produktionshastighed, som den
Gang lød som en Fabel, blevet fuldstændigt
distanceret af Amerikanerne, idet man derovre
har opfundet en ny Metode, ifølge hvilken Skibene
ikke bygges, men simpelthen fabrikeres. Fæno-
menet kaldes »fabricated ships«, og Opfindelsen
bestaar deri, at 95 % af Arbejdet ved et Skib,
f. Eks. Skibsplader, Vinkler og andre Dele fabri-
keres af Indlandets Staalværker og leveres samlet
til Skibsværftet, saaledes at der genstaar kun
Arbejdet at nagle og sætte disse Dele sammen.
Altsaa det samme Princip, som anvendes ved
Cyclefabrikation. Det paastaas, at man paa
denne Maade under en Maksimumsydelse kan

»fabrikere« et Skib hveranden Dag! Som man ser, har Amerikanerne ogsaa her slaaet Rekorden! Fordelen ved denne Fremstillingsmaade er, at de nye Værfter (som nu vokser op som Paddehatte i Amerika) med liden Rutine og faa øvede Folk kan paatage sig dette Arbejde.

En ny Foreteelse paa Skibsbygningens Omraade er de saakaldte Betonskibe, som bygges af Beton (Sand og Cement) med indlagt Jern. Disse Skibe er endnu paa Forsøgsstadiet, men at der stilles Forhaabninger til dem vises bedst, at der startes flere og flere Værfter til deres Fremstilling. I Norge, hvor Initiativet først blev taget til denne Bygningsmaade, er der allerede 5—6 Værfter. I Danmark og Amerika bygges der ogsaa saadanne Skibe. Træskibe, som næsten var gaaet ud af Sagaen, er nu igen kommet til Værdighed, idet specielt Amerika i den senere Tid har kastet sig over en forceret Bygning af denne Type. Al denne Aktivitet paa Skibsbygningens Omraade er det mest talende Bevis paa Undervandskrigens Hærgninger.

Et Problem, som vil paatvinge sig Samfundets Opmærksomhed efter Krigen, er, hvorvidt Staten skal fortsætte at øve Kontrol med Skibsfarten, eller rettere, om den fremdeles skal optræde som Skibsreder. Som man ved, har Krigssituationen

fremkaldt saadanne abnorme Forhold, at Staten har grebet ind paa nær sagt alle Omraader med det Resultat, at Handel, Industri og Søfart er blevet stillet under dens Regulering i mere eller mindre Grad. Af disse tre Erhvervskilder er vel Skibsfarten den, som er underkastet den strengeste Kontrol. Skibsrederne er nu tildels ophørt at være Herre over deres egen Ejendom. Skibene rekvireres, som det hedder, til Transport af Krigsmateriel, Levnedsmidler, Kul etc. for de respektive Regeringers Regning. Selv de af de neutrale Lande bestilte Nybygninger i de krigsførende Lande, som tildels er betalte, rekvireres af disses Regeringer. Det er Tonnagemanglen, som bevirker, at Nød bryder alle Love. At denne Statskontrol ikke blot er af det gode, har man bedst set af den skarpe Kritik, som er fremkommet i England, hvis hele Handelsflaade er gaaet ind under Krigsministeriets Myndighed. Uden at komme ind paa de mange Ankepunkter, som rejses mod Statens Administration, kan det være tilstrækkeligt at fremhæve, at embedsmæssig Virksomhed, der maa gaa efter departementale Regler og Forskrifter, uvægerligt maa ske paa Bekostning af Bedriftens Rentabilitet, naar det gælder en Næringsvej som Rederiforretning, der i en saa udpræget Grad er afhængig af den private

Foretagsomhed og Dygtighed. Her spiller en hurtig og personlig Disposition en dominerende Rolle, som næppe nogen noksaa velmenende Statsinstitution kan formaa at udrette. Det er derfor med begrundet Frygt, at Skibsrederne imødeser Fremtiden, særlig i England, hvor der bebudes, at Regeringen i længere Tid efter Fredsslutningen (der tales om 3 Aar) vil fortsætte med at rekvirere Handelsskibene til Transport af Tilførsler af de enorme Mængder af Personnel og Materialer, som skal hjemføres. Med disse Eventualiteter for Øje er det ikke til at undres over, at adskillige af de ældre Redere sælger deres Skibe. Vi er forøvrigt Vidne til, at en hel ny Generation af Skibsredere dukker op, og som allerede nu sætter sit Præg paa Rederibedriftens Fysiognomi.

Vi lever i en eventyrlig Tid. Den ene Opfindelse afløser den anden. Menneskets Herredømme over Naturen bliver større for hver Dag, der gaar. Det ser vi bedst, naar vi følger den fænomenale Udvikling, som Flyvetekniken har gennemgaaet, siden Krigen begyndte. Dette er vel det største Eventyr, vi har oplevet de sidste Aar. Her har Krigen udrettet lige saa meget som en Fredsperiode vilde have opvist i en Menneskealder. Selvom Verdenskrigen ingen anden Nytte

har gjort, saa har den i alt Fald fremskyndet Menneskenes Herredømme over Luften. Vi erindrer, hvorledes vi i maalløs Forbavselse betragtede de franske Flyvere, der før Krigen besøgte os paa deres eventyrlige Luftrejser og udførte deres halsbrækkende »looping the loop« Præstationer. Vi syntes, at det var utroligt. Men nu udføres dette Kunststykke af enhver vel uddannet Flyver og anvendes som et Kneb til at undgaa en forfølgende Fjende.

Naar en Flyvemaskine for nogle faa Aar siden svævede over vore Hoveder, blev vi alle staaende og stirrede op, medens vi nu er blevet vant til den som en dagligdags Begivenhed. Men hvis vi pludselig tænker os hensat til Krigsskuepladsen, vilde vi blive overvældet af det Syn, der vilde møde vore Blikke. Vi vilde da se store Sværme af disse Maskiner, der ligesom Rovfugle farer gennem Luften for at volde Død og Ødelæggelse. Vi læser om disse Menneskers Dødsforagt med en Blanding af Forfærdelse og Beundring. Ligesom paa Land og paa Havet leveres der nu veritable Slag i Luften. Som en Aasgaardsrei suser de i Skarer indover Land i Nattens Mulm og Mørke og drysser Bomber over fredelige Byer. Naar hele den moderne Flyverteknik en Gang unddrages Krigens Tjeneste og

stilles i den fredelige Civilisations Arbejde, da vil vi først faa et Begreb om den enorme Udvikling, som er foregaaet i kort Tid paa Luftfartens Omraade. Da vil der pludselig opstaa en fuldstændig Revolution i Kommunikationsvæsenet. Allerede nu lægges der store Planer om Opretelse af Luftruter. Saaledes er der i Norge startet et Luftfartsrederi af en Række kendte Mænd, som skal have til Formaals at underholde regelmæssig Luftforbindelse, dels i Indlandet, hvorved Norge bliver omspændt af Luftruter, dels mellem Norge og Udlandet, bl. a. mellem Stavanger og Aberdeen, og fra Christiania over Gøteborg til Kjøbenhavn. I adskillige andre Lande er der ogsaa dannet lignende Selskaber. For de nordiske Landes Vedkommende er der nylig fra den norske Regering udgaaet en Henvendelse til Regeringerne i Danmark og Sverrig om at udnævne Medlemmer til en Kommission, der skal udarbejde Regler for den fremtidige Lufttrafik mellem de tre Lande. Vore tidligere Begreber om Distancer vil blive fuldstændigt omkalfatrede. Til Sammenligning kan nævnes, at medens en Jernbanerejse mellem Kjøbenhavn og Christiania under normale Forhold tager 15 Timer, vil den samme Rejse gennem Luften tage ca. $4\frac{1}{2}$ Time. Efter denne Beregning vil man altsaa kunne rejse fra Kjøben-

havn om Morgen, spise Lunch i Christiania og være tilbage i Kjøbenhavn om Aftenen. Den samme Tid er beregnet for en Luftrejse over Nordsøen til England.

Disse er forholdsvis korte Distancer. Naar Krigen er slut, vil vi meget snart høre om saadanne Luftruter som mellem London og Konstantinopel, Berlin—Moskwa, Paris—Algier o. s. v. Distancerne vil ikke længere spille nogen Rolle. Lufttrafikken vil komme til at omspænde hele vor Jordklode. Over Oceanerne vil vi se vældige Luftskibe, udstyret med moderne Komfort og fuldlastet med Passagerer, bevæge sig gennem Rummet som lysende Meteoror. Det er Menne-skenes Triumf over Naturen, som vi vil komme til at opleve.

Jeg har netop sagt, at vi lever i en eventyrlig Tid. Men vi lever ogsaa i en Tid, da hver Dag indebærer en historisk Oplevelse. Det er Opgøret mellem den gamle og nye Samfunds-ordning, som foregaar lige udenfor vore Vinduer. Det er et ligesaa interessant som spændende Skuespil, som sætter vor Nerver paa en haard Prøve. Vi lever i Højspændingens Tegn. Vi føler, at Rammerne for vor gamle, sorgløse Tilværelse er sprængt, og vi venter i aandeløs Spænding paa, hvad Fremtiden vil bringe. Vi

kan tildels danne os et Billede af Fremtidens Handel, Skibsfart og Lufttrafik, men hvad kan vi sige om de nye Samfundsforhold? Gaar vi en Renaissance eller Dekadence Tid imøde? Vil Krigen lutre os, gøre os til bedre Mennesker, eller vil den bringe et dødbringende Slag mod vor Kultur og omstyrte vore Idealers? Med andre Ord: Skal Vestens Civilisation ødelægges? Svaret paa disse Spørgsmaal vil vel afhænge af, hvorvidt den fysiske eller Aandens Magt og den moralske Lov skal være bestemmende efter Krigen.

Saameget er sikkert: Bortset fra de ydre Forhold mellem de tidligere krigsførende Lande, vil Krigen øve sin store Indflydelse paa Nationernes indre Liv. For de mest konservativt styrede Stater vil de politiske Virkninger blive af demokratiserende og for de demokratiske af koncentrerende Art. De sociale Virkninger vil efterhaanden gennem en ny Ordning føre til en Omgruppering af Samfundsklasserne. Der vil finde en Sammenknytning Sted mellem Middelstanden og Proletariatet. Vi bevæger os henimod Nivelleringsens Tidsalder. Desværre har Krigens Højkonjunktur med hurtigt tjente Formuer skabt en usund Atmosfære, som tildels har forgiftet Samfundet med den Lære, at Penge er Magt, og frembragt en Luksus og Overdaadighed, som,

set paa Baggrund af Krigens Elendighed og Rædsler, har uddybet Klassehadet og vakt Forargelse hos den nøkterne Del af Befolkningen. Men denne skarpe Modsætning mellem let erhvervet Rigdom og ufortjent Armod vil kanske netop finde sin Udløsning i den Bevægelse, som nu gærer i alle Lande: En mere retfærdig og mere ligelig Fordeling af Kapitalen. Man kan kanske indvende, at det Mindretal, som har beriget sig under Krigen og fraaser i Overdaadighed, ikke giver et korrekt Billede af Samfundet i sin Helhed. Men det kan ikke nægtes, at det alligevel er et Vrængbillede, som ikke kan undgaa at sætte sine Mærker og give dem Vind i Sejlene, som vil omstyrte Samfundet. Med den overhaandtagende Luksus er det givet, at Livet fordyres paa samme Tid som Pengene forringes i Værdi. Man tør vel antage, at Højkonjunkturen nu har kulmineret, men det kan man vel næppe sige om Tendensen til ødsel Levemaade.

I de krigsførende Lande, hvor Folkene koncentrerer deres Kræfter til Bekæmpelse af den udvortes Fjende, har Luksus ikke den samme frodige Jordbund som i de neutrale Lande. Men netop derfor vil de sociale Brydninger i de sidstnævnte Lande blive desto større, naar Reaktionen en Gang kommer. Allerede nu hæves der

advarende Røster mod Overdaadigheden. Og det er vel muligt, at Luksusspørgsmaalet og Beskatning, eventuel Begrænsning af Formuer, vil blive de første Problemer, der vil melde sig efter Krigen. Efter den Blodtapning, som Europa har udstaaet, vil i det hele taget et mere økonomisk Liv paatvinges Folkene. Ikke alene i den Forstand, at vi maa leve mere sparsommeligt. Men naar man betænker, hvad der er tabt af Mennekeliiv, Aand og Arbejdskraft, vil man forstaa de Krav, som vil blive stillet til Menneskenes Ydelsesevne. Ødslen af Arbejdskraft og Lediggang vil blive en Lærepenge fra Krigen. Løsenet vil blive Arbejde og atter Arbejde. Og imedens vil Kampen mellem Kapital og Arbejde blive uddybet, kanske ikke mindst ved Kvindens stigende Konkurrence paa Arbejdsmarkedet, hvorved Lønspørgsmaalet vil blive tilspidset.

Vi befinder os paa Tærskelen af en ny Tid. Foreløbig lever vi mere eller mindre under Statens Kontrol og maa vistnok være forberedt paa, at Staten vil holde sin Haand over os endnu en Tid. Krigen har sammensvejst Staten med Samfundet. Og kanske det var gaaet galt med os alle, hvis ikke saa var sket. Krybben havde været tom og Hungersnød Resultatet. Vi maa imidlertid betragte dette som en Overgangstid. Men hvilken

Statsform man end vælger for den fremtidige Samfundsordning, vil dens Udvikling stagnere, hvis ikke den personlige Dygtighed og det private Initiativ faar Lov til at komme til sin Ret. Menneskene er ikke lige begavet og er forskellige. Om man idag satte dem alle ind i Broderskabets og Lighedens Paradis, vilde de imorgen bryde ud og løbe omkap efter et nyt Maal. Den nye Tid vil ikke formaa at forandre Menneskenes Natur, thi den er indpodet fra Adams Tid. Men den kan lære dem at stile efter Maal, som ligger indenfor deres Rækkevidde, og saaledes gøre dem mere tilfredse. I Stedet for at hengive sig til utopiske Drømme om en paradisiske Fremtidsstat med Samfundsopløsningens Program i Højsædet, vil man høste mere Glæde af at fortsætte Arbejdet med Samfundets fredelige Udvikling og Livets reelle Værdier, som Videnskab, Kunst og Tænkning. Disse er Menneskets herligste personlige Ejendele, fordi de repræsenterer Aandens Rige, og kan ikke antastes af nogen Statsmagt. De har ogsaa den Fordel fremfor Besiddelse af Penge og Gods, at de ikke kan berøves os af andre Mennesker.

Den Tid, som dæmrer, ligger endnu indhyllet i Krigens Røgskyer. Men der er dog en blaa Himmel over disse. Og naar Skyerne er drevet

bort, vil der oprulles for vore Øjne ikke alene et Europa, der har forblødt sig, men ogsaa en Verden med nye Opgaver for Menneskene. Den største af disse vil blive Udsoningen mellem Nationerne. Omend vi alle er Øjebliksmennesker og har let for at glemme udstaaede Savn og Lidelser, saa vil Hadets Brandfakkel endnu lue længe over Europa. Og den gamle Slægt vil vistnok ikke formaa at slukke den. Men vi lever ikke alene for os selv, men for vore Børn, for vore Efterkommere. Med dette for Øje vil Udsoningsarbejdet blive den store Opgave, naar Kirkeklokkerne ringer Freden ind. Maatte disse Klokker blive et Symbol paa, at Kirken gaar i Spidsen for Samlingsværket. Ja, Kirken har ogsaa en stor Opgave. Der maa ske en klarere Skilnen mellem Fædrelandskærlighed og Religiositet, eller rettere — Kristendom. Under Krigen har vi set, hvorledes de to Ting — Fædrelandskærlighed og Religion — gennem en Massesuggestion er blevet sammenblandet, idet man har villet paakalde Gud som en Særgud for den ene eller anden Nation. Man har givet Fædrelandskærlighed en kristelig Fernis og en religiøs Begrundelse, som staar i den skarpeste Modstrid med et af de helligste af alle Bud, som siger: Du skal ikke slaa ihjel. Forhaabentlig

vil Kirken i de kommende Tider indtage et klart Standpunkt til Fædrelandskærlighed. Ikke saa at forstaa, at man ikke skal elske sit Fædreland. Det gør vi alle. Det er vor helligste og kæreste Pligt. Men Fremtidens Religion vil kanske lære os, at man ikke skal stille Fædrelandskærligheden saa højt, at den driver os ud i positiv Modstrid med almindelig kristen Næstekærlighed. Som Miss *Edith Cavell*, den engelske Sygeplejerske, der blev skudt i Bryssel, Dagen før sin Henrettelse sagde: »Jeg føler, at Patriotisme ikke er tilstrækkeligt«. Og hun sigtede dermed til den sublime Kærlighed, som udsender sine Straaler langt udover Fædrelandets Grænser, nemlig Menneskekærlighed, uanset Nation, Trosbeken- delse eller Race. Heri ligger Grundlaget for den sande Religion. Men for at den skal trænge igennem, er det nødvendigt, at alle kristne Samfund ser bort fra gamle Stridigheder og Konfessionsforskel og samles om dette Maal. Der er allerede Tegn, som tyder paa, at Krigens fælles Lidelser har bragt de forskellige religiøse Samfund nærmere til hinanden. Kanske da den Tid ikke er saa fjern, da vi vil se Kirken opstaa i en ny og frigjort Skikkelse, og at den vil vise os Vejen til Fred paa Jorden gennem For- kyndelse af en Religion, som ikke stivner i

gamle Dogmer, Legender og døde Theorier, men en Religion, hvis centrale Erkendelse er, at den menneskelige Sjæl trænger til stadig Fornyelse under Udviklingens Lov, at den kristne Tro maa staa paa den personlige Friheds Grund, og at det, som giver Livet dets Indhold og Maal, er Kærlighed til vore Medmennesker. Da kan vi haabe paa at bygge op det store Verdenssamfund.

